

Sändes söndag 9 november 2014 kl 12.00

Stimpirater och funny money

Kompositören Ken Elkinsons musik har spelats i över 55 dygn på tre svenska spahotell under ett halvårs tid, men han har inte fått en krona, trots att Stim, tonsättarnas upphovsrättsorganisation, tagit...**Läs mer** betalt av hotellen. Kaliber granskar upphovsrättspengarna som hamnar i fel fickor.

- **Lyssna**(29 min)
- **Ladda ner**(29 min, MP3)
- **Öppna i Sveriges Radio Play**

1 av 2

Den lugnaste musiken skapar en av de mest högljudda konflikterna. Foto: Lars-Peter Hielle/Sveriges Radio.

- **Dela(857)**
- **Skriv ut**
- **Följ oss**
- **Mer**

- **Program: Kaliber**
- **Kategori: Samhälle**

Stim, svenska tonsättares internationella musikbyrå, hade ifjol ett rekordår och samlade in över 1,4 miljarder kronor från kunder för rätten att spela musik för allmänheten. Det handlar ofta om musik som spelas i radio och tv, men också pengar från över tiotusentals butiker, hotell och Stim och systerorganisationen Sami. Bland annat för att ha stämningssmusik i relax- och poolavdelningen.

Chanica Nordh, som ansvarig massör på avdelningen, tycker att den här musiken är viktig. – Jo, men det är ju viktigt för hela stället här ska ju insupa ett lugn. Avslappnande musik och en avslappnande behandling. Man ska gå härifrån avslappnad och man ska bara vilja sätta sig ner och ta det lugnt. Så det är viktigt med rogivande musik, säger Chanica Nordh. Kosta hotell köper varje år licenser från Stim för att få använda musik i sina lokaler, men de har inga krav på sig att rapportera in vad som spelas. Så är STIM-systemet utformat. I

Chanicas spellista hittar vi kompositörer som är missnöjda med systemet. Vi söker upp en kompositör som inte får betalt.

– Man dränerar ju ett helt musikområde på yrkesmässighet kan man säga. Om det nu är pirater eller fildelare eller vem det nu är som slår undan den där yrkesmässigheten. Det märks ju ingen skillnad i plånboken om det är Stim-pirater eller fildelare kan man säga, säger Tommy Kaså.

Det är ju hårda ord?

– Ja men så ser ju verkligheten ut, tills vi får en förändring, säger Kaså.

Trappan i furu är brant upp till lägenheten på andra våningen i ett radhus vid slottsskogen i Göteborg. Kompositören Tommy Kasås dator lyser upp den mörka uppgången. Han håller på att mixa en av sina nya låtar. Tommy Kaså berättar att han får pengar från STIM, men inte för musiken som spelas som bakgrundsmusik på spa-anläggningar och hotell. Han brukar aldrig titta på vad det är för pengar han får. Men en dag gjorde han det.

– Jag vet att jag var tvungen att gå in och titta ett antal gånger, för jag trodde inte det var sant. Kan det verkligen vara möjligt att inte få en enda krona?

Han berättar att han har nya låtar som han inte vågar släppa på marknaden än för att han även i fortsättningen riskerar att inte få betalt. I dag säger han att pengarna som hotell och spa-anläggningarna betalar till STIM hamnar i någon annans ficka.

Så någon annan får pengarna för det du skapat?

– Ja så är det ju, absolut.

Inga pengar för spelad musik

Tommy Kaså är medlem i Stim som enligt senaste årsredovisning är en av de effektivaste upphovsrättsorganisationerna i världen, men när Kaliber granskar utbetalningarna till Tommy Kaså kan vi inte hitta några pengar som går att spåra till några spaanläggningar. Vi bestämmer oss för att besöka fler spa-anläggningar.

2010 fanns det mellan 250 och 300 spahotell och dag-span med över en miljon besökare, och sedan dess har det vuxit rejält. Yasuragi på Hasseludden utanför Stockholm hör till Sveriges främsta span. Där möts man redan i dörren av mjuk musik.

– Vi pratar mycket om sinnena på Yasuragi, de fem olika sinnena, och där är ljudet och musiken självklart en stor del, säger vd Anna Spjuth som visar oss runt.

– Vår verksamhet bygger på etik och moral väldigt mycket. Vi har människor här väldigt länge, vi har väldigt mycket personal som jobbar härute, nästan 250 medarbetare varje månad, så för mig är det en självklarhet att Stim och Sami gör det de ska med de pengarna som bland annat vi betalar. Men jag har ingen direkt kontroll på vem de betalar pengar till och hur mycket, det ska jag säga och jag förutsätter att de vi jobbar med är ärliga.

Klockan sju varje morgon börjar musiken spela på Yasuragi, och 100 000 människor i blå badrockar lyssnar varje år på musiken som spelas i lokalerna, när de badar, eller sitter med fötterna i tankar fulla av små fiskar som äter döda hudceller. Vid elvatiden på kvällen blir det tyst i lokalerna.

– Här är en skiva.

Vem är kompositören här då?

– Björn Melander heter han som har producerat det, och vissa av de här skivorna är specifika och vissa är samlade.

Musiken som spelas är producerad av Björn Melander, som precis som Kaså, saknar sin ersättning.

Ute på Yasuragi rullar ju din musik från 07.00 till 23.00 i princip. Hur mycket pengar har du fått för det?

– Så vitt jag kan bedöma så är det väl ingenting för det. Jag har inte fått någon musik som är kopplad till det. Och det är inte bara min musik utan mina kollegors musik också, säger Melander.

Om STIM inte har koll på det här fältet, det vill säga inte samlar in de pengar som ni tycker att ni har rätt till. Hur påverkar det deras rätt att ta betalt då av era kunder där musiken spelas?

– Det är inte bra på något sätt, därför det är ju inte bara vi som blir förda bakom ljuset utan även Stims kunder. Jag tror att betalningsmoralen för många av Stims kunder är just det att man är förvissad om att pengarna rinner tillbaka till musiken som används och att man har det här kretsloppet.

Påtalade saknade pengar redan 2012

Björn Melander och 52 andra upphovsmän inom 'hälsa och livsstil' lämnade redan 2012 in reklamationer. Vi förstår nu att den här frågan är infekterad.

Det som skapar konflikten är sättet som Stim fördelar pengarna för bakgrundsmusiken.

Förra året var summan om 133,8 miljoner kronor.

Licenspengarna från frisörer, butiker och spahotell och eftersom det anses praktiskt omöjligt att alla Stims kunder ska lämna in en exakt rapportering låt för låt, så har man ett system som kallas analogifördelning. Stims stickprovskontroller hos sina runt 20 000 kunder har visat att de i de allra flesta fall handlar om en radio eller tv som står på i bakgrunden. Därför fördelar man analogifältet i princip efter vad som spelas i tv och Sveriges Radio.

Och eftersom att spamusiken inte spelas i radion så får Björn Melander och Tommy Kaså inte heller några pengar. Björn Melander jämför det här med vad piraterna gör.

– Vad är skillnaden egentligen mellan det piratverksamhet och Stim. Många gånger kan det kännas som att det inte är någon skillnad, för vi blir ju ändå utan ersättning. Och då är ju i alla fall piraterna öppna och ärliga med det, säger Björn Melander.

"De har rätt i sak men det finns ingen lösning"

En kort taxiresa bort ifrån caféet i Solna där vi träffar Björn Melander möter vi Örjan Strandberg, han sitter i Stims fördelningskommitté. Han håller på och förbereder sig för att hålla en kurs i upphovsrätt. Han är själv kompositör, och har bland annat tjänat pengar på ringsignaler till telefoner. Han tycker att de har rätt i sak men att de bråkar om kaffepengar.

– Om man punchar och slår här och inte accepterar att Stim har ett jätteansvar för 1,6 miljarder och man kan inte börja dränera i en ände även om de har rätt i sak. Naturligtvis har man rätt att få betalt när Stim inkasserar men om det inte går, hur många gånger ska man säga att det inte går? säger Strandberg.

– Det bästa man kan komma till är att arbeta fram en reklimationsordning och den finns redan, men då måste man ju också som rättighetshavare kunna bevisa att man har spelats. Men Stim har ingen ordning bland sina femtio anställda att sitta och bevaka de här 40 000 företagen, hade man haft det hade man inte haft råd att betala de som har rätt att få pengarna.

Du är ju i en maktposition när du ändå kan påverka.

– Ja.

Hur är då respekten för enskilda rättighetsinnehavare?

– Oerhört hög. Man kan skicka folk till månen och det går att klyva atomer och så vidare. Men det finns i dag ingen databas som täcker alla spakomponister eller som täcker alla mindre kända upphovsmän, säger Strandberg.

– Vi har 74 000 anslutna i Stim. Det är överhuvudtaget bara en tredjedel som överhuvudtaget får några stimpengar. Av dem är det bara 5 000 som regelbundet får pengar från Stim och av dem är 100 personer som överhuvudtaget kan leva på musik så det är ett väldigt spann om vilket sorts rättighetshavare också.

Stim har redan den saknade informationen i vissa fall

Örjan Strandberg säger alltså att systemet ser ut så här, att det inte är ekonomiskt försvarbart att verkligen leta rätt på vem som spelas idag. Men vi kan visa att den här informationen redan finns i vissa fall. Vi har hört att STIM samlar in pengar från tre span som har avtal med ett företag som levererar musik genom musikslingor till anläggningarna. Företaget i sin tur har avtal med Stim och skickar listor till Stim med vilken wellnessmusik som spelas på anläggningarna.

Via källor har vi kommit över dokument som innehåller listorna för ett halvår tillbaka i tiden. Här hittar vi Tommy Kaså, kompositören som inte längre vågar släppa nya skivor för att han inte får betalt för att de används.

Men vi fastnar också för ett annat namn som förekommer flitigt på listorna vi kommit över. Den amerikanska kompositören Ken Elkinson, som beskriver sig själv som wellnessmusikens Michael Jackson. Vi ser att han har spelats över 19 000 gånger sammanlagt 80 000 minuter, det vill säga i 55 dygn på ett på ett halvår på tre span. Samtidigt som han är glad att hans musik spelas så tycker han det är upprörande att han inte får del av pengar som samlas in för att hans musik spelas i Sverige.

Do you know how much money you collected from Sweden?

– I think I saw one statement were I made one cent. 1 US cent. From Stim, I don't think I have ever seen anything from Sami or any of the others, säger Elkinson.

Vi visar listorna för Claudia Salazar är fördelningschef på Stim.

Men de som finns på den här listan är folk som ska ha fått betalt?

– Det här är en rapport som vi läser in och matchar i vårt system vad vi har, och det är en allmän regel.

Så de ska ha fått betalt?

– Jag vill bara säga det att vi har en allmän regel när det gäller onlineområdet också, och har man haft väldigt, väldigt få streams.

Vad är få?

– Det kan jag inte svara på här, det skulle jag behövt kollat innan. Men jag kan återkomma om det.

Men så det är alltså så att även om man rapporteras kompositörer här så är det inte säkert att de får några pengar?

– Det kan hända om man har haft väldigt få streams, det kan jag kolla upp åt er.

Vi visar också listorna för Tommy Kaså och visar att hans låtar har spelats 3339 gånger på de tre spaanläggningarna.

Här har jag en lista, där finns ju du med?

– Ja jag känner igen titlarna, säger Kaså.

Det här är något som faktiskt rapporteras in till Stim.

– Ja, det är intressant då finns det rapporter då, även om det givetvis är bristfälligt så finns det rapporter som man då slänger i papperskorgen förstår jag för det här speglar ju inte utbetalningarna alls.

Vad tänker du om det då?

– Det är nonchalant.

Stim svarar på kritiken och betalar ut pengar

Stim förstår att vissa kompositörer är upprörda, men att kalla det pirateri kan inte vd Karsten Dyhrberg förstå. Och han tycker att det är en jämförelse som inte avspeglar verkligheten.

– Vi avräknar (utbetalar) 1,3 miljarder kronor om året och de går i huvudsak till helt rätt upphovsmän. I enskilda fall på några enskilda områden kan det vara ganska få pengar som kanske inte hamnar hos rätt upphovsman, men det är ju inte så att det är någon som stjälar från någon annan. Det är det bästa sättet som vi kan driva den verksamhet som vi ska bedriva.

– Nu får vi mer information och det är bra, för vi vill gärna förbättra vår tjänst. Vi har ingen rätt att existera om vi inte serverar våra upphovsmän tillräckligt bra, säger Stims vd Karsten Dyhrberg.

Efter att Stim gått igenom listorna så kommer så kommer man göra förändringar. Varje låt som är över fem minuter ska kunna få ersättning och låtarna ska inte heller behöva spelas så många gånger för att kompositörerna ska få ersättning. Och det ska synas i kompositörernas plånböcker redan i decemberlönen lovar man, även om det inte blir så många kronor för de här kompositörerna.

Hur ser du då på att det är först när vi tar upp det som ni kommer att se över detta?

– Jag är otroligt tacksam över att ni tar upp det och vi ser att vi har möjlighet att förbättra på många områden, säger Claudia Salazar, fördelningschef på Stim.

Men de listor som vi visar kommer inte att användas som underlag för att förändra den stora analogifördelningen. Spahotellens inbetalningar går fortfarande mest till de som skriver hitlåtar, t ex i Så mycket bättre.

Vi fortsätter granskningen och hittar ett liknande system

Den typen av kollektivlicenser som Tommy Kaså och Björn Melander reagerar på, hittar vi på andra ställen och vi får till och med höra hur pengarna till upphovsmännen kan bli en pilsner. Vi får nu höra talas om ett nytt begrepp – "funny money".

Vi ser att en av Stims ägarföreningar, Föreningen svenska tonsättare, FST, som bara har 357 medlemmar får över tre miljoner kronor i kopieringsersättning från svenska skolor utbetalade via en organisation som heter Bonus copyright. Det är en ersättning för att lärare ska ha rätten att dra papperskopior på notblad ute i det svenska skolsystemet.

FST är en förening för tonsättare som skriver det som man brukar beskriva som klassisk musik eller konstmusik.

Av de tre kopieringsmiljonerna kom 700 000 från landets kommunala musik- och kulturskolor. Men hur mycket konstmusik kopieras egentligen på de kommunala musikskolorna i dag?

Kulturskolan i Södertälje är en av landets musik och kulturskolor, som betalar licenspengar för rätten att kopiera noter till eleverna.

45 kronor per elev betalar kulturskolan i Södertälje för att lärarna ska kunna dra en kopia av noterna på gånglåt från Äppelbo eller Alicias senaste hit. Kopieringspengar som ska gå till tonsättarna, men på samma sätt som med bakgrundsmusiken är det svårt att i praktiken veta exakt vad som kopieras.

För att undersöka verkligheten gör man stickprovskontroller där kopior från några utvalda skolor räknas.

Erika Förare satt senast och räknade igenom 15 000 notkopior för FST:s räkning men hon tyckte att det var sorgligt få som hörde till FST:s tonsättare. Det mesta hamnade i pophöggen eller hos de stora förlagen.

– Precis, tråkigt att säga men så är det nog, konstaterar Erika Förare.

Erika Förare säger till Kaliber att hon gissar att det var en på hundra ungefär som var en FST-not. En bild som även bekräftas av den som räknat tidigare.

Men när pengarna sen fördelas så handlar det inte längre om en hundradel utan tolv procent som hamnar på föreningens konto. Och pengarna fördelas till föreningens medlemmar. Totalt fick FST alltså 3,3 miljoner kronor 2013 i kopieringsersättning. Den största delen delas ut i klumpsummor, och sådan har Erika Förare fått.

– Jag har ju fått generella bonuspengar. Det delas till de som varit medlemmar i föreningen i mer än fem år. Åtta till nio tusen kronor handlar det om per år.

Martin Q Larsson är ordförande i Föreningen svenska tonsättare och han får samma typ av ersättning. Han får också kopieringsersättning.

– Jag har fått pengar från Bonus copyright.

Hur mycket?

– Ja det vet jag ju inte.

När Kaliber berättar att pengarna inte fördelas efter hur den här stickprovskontrollen ser ut, tycker Martin Q Larsson att systemet kan ses över.

– Jag tycker att det låter som en jättebra idé att se över det här systemet.

Men vi upptäcker också något annat. Över 30 procent av bonusmedlen, 1,2 miljoner betalas aldrig ut till medlemmarna. 1,2 miljoner blir något som våra källor kallar "funny money", pengar som föreningen kan använda till vad de vill. Till exempel ett bidrag till en fest. Vi frågar ordföranden Martin Q Larsson vad pengarna går till?

– De som då inte kommer i fråga för den här individuella fördelningen och även de andra får då del av de på ett annat sätt. Därför använder vi det till FST:s ordinarie verksamhet, till exempel för utbildningar, hjälp med juridisk rådgivning eller hjälp med resor till uruppföranden.

Men när vi tittar på er ekonomiska rapport från 2013 så hittar vi klubbkvällar för 81 000 kr, årsmöte med middag med mat och alkohol för 216 000 kr och en julmiddag för 618 000 kr?

– Ja, och? Nu vill du ifrågasätta hur FST använder sina pengar överhuvudtaget? Vi har inte öronmärkt att exakt de här pengarna från Bonusavräkningen ska gå till exakt de här aktiviteterna utan vi har en vanlig redovisning med intäkter och utgifter.

Men är det rimligt?

– Ja, vi anser att det är rimligt. I slutändan är det här ju en slags ersättning tillbaka till dem som har komponerat musiken och det här gör att de kan komponera mer musik så att det kan gynna dem som har kopierat musiken.

En julmiddag för 618 000?

– Julmiddagen är ju inte i första hand bara ett kalas. Julmiddagen är ett sätt att påverka politiker och tjänstemän att förstå vikten av samtida konstmusik.

En upphovsmans verk växlas in och bli en pilsner

Vi återvänder till Kulturskolan i Södertälje.

Kulturskolechefen som heter Fredrik Österling ska precis betala årets räkning för kopieringsersättning 47 900 kronor. Han går själv på FST:s fester men är kritisk. Han tycker att pengarna skulle kunna användas till annat än att gå på lyxkrog.

– Jag tycker att i det här fallet, när det ändå är så att det bevisligen finns oerhört lite pengar för nyskriven musik i det här landet, så tycker jag att det strategiskt är ett misstag att lägga dem på stjärnkockar. En upphovsmans verk växlas in och blir en pilsner liksom.

Lars-Peter Hielle

lars-peter.hielle@sverigesradio.se

Andreas Lindahl

andreas.lindahl@sverigesradio.se